

Förord till den svenska översättningen av Gabriel Naudé:s *Advis pour dresser une Bibliothèque* - Råd för upprättandet av ett bibliotek.

Joacim Hansson
Gästredaktör
FD, lektor
Institutionen för biblioteks- och
informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan
Högskolan i Borås och Göteborgs universitet
e-post: joacim.hansson@hb.se

Keywords: library history, Gabriel Naudé, collection management, librarianship.

Bibliotekshistorien rymmer ett antal urkunder som påverkat bibliotekens och bibliotekarieyrkets samtid och framtid. Förordet till Konrad Gesners *Bibliotheca Universalis* från 1545 är en sådan. Anthony Panizzis 91 katalogiseringsregler från 1839 och Melvil Deweys banbrytande klassifikationssystem från 1876 är två andra. I Sverige skulle Valfrid Palmgrens *Bibliotek och folkuppfostran* från 1909 kunna nämnas. Innehållet i dessa skrifter har alla på olika sätt anpassat bibliotekarieyrket och synen på bibliotekens funktioner till den samtid de tillkommit i, men inte bara det, de utövar också, direkt eller indirekt, ett inflytande på dagens biblioteksverksamhet. Gabriel Naudés lilla skrift *Advis pour dresser une bibliothèque*, tryckt i sin första upplaga 1627 tillhör denna illustra kategori urkunder. När nu Naudékännaren och biblioteksforskaren Bertil Jansson presenterar den på svenska är det därför en händelse att notera.

Gabriel Naudé (1600-1653) var verksam som bibliotekarie i Paris, Rom och Stockholm under de stora privatbibliotekens guldålder, då makthavare gärna visade sitt intresse för människan och hennes bildning genom att bygga upp avsevärda samlingar av böcker, handskrifter och andra dokumenttyper. Inte sällan stod dock bibliotekets yttre gestaltning i centrum och mycket kraft lades på inbindning och skapande av vackra biblioteksrum. När Naudé som 27-åring publicerar sina "Råd..." bryter han mot flera av tidens normer dels genom att presentera bibliotekariens yrkesroll som självständigt strategisk i beståndsutvecklingen, dels genom att lyfta fram böckernas funktion och innehåll på bekostnad av yttre attribut som storlek och bokband. Det var en progressiv hållning som passade hans arbetsgivare Henri de Mesme, parlamentspresident i Paris och känd bibliofil. Efter att mellan 1631 och 1642 arbetat i Rom återvände Naudé till Paris för att snart nog bli bibliotekarie hos kardinal Mazarin. Han blev ansvarig för Bibliothèque Mazarine som omedelbart vann ryktbarhet inte bara för sin storlek (1648 innehöll biblioteket ca 40 000 volymer), utan också för sin ovanligt breda tillgänglighet för allmänheten. Naudé tillämpade principerna för beståndshantering, användarrelationer och professionsuppfattning som finns i "Råd..." fullt ut och rörde sig samtidigt fritt bland filosofer, vetenskapsmän och andra intellektuella i de sociala kretsar som ofta brukar kallas *Républic des Savants*, de lärdas republik. 1649 landsförvisades kardinal Mazarin av politiska skäl och hans egendom kom efterhand att konfiskeras. Den 14 februari 1652 kallades Naudé till parlamentspresidenten Tubeuf och tvangs lämna ifrån sig nycklarna till det bibliotek han tills dess vaktat över och älskat mer än allt annat. Bibliothèque Mazarine såldes ut och skingrades. De två dokument som åtföljer den föreliggande översättningen härrör från denna händelse. Senare samma år fick Naudé rådet att åka till Stockholm efter en inbjudan av Drottning Kristina som hade försökt köpa kardinalens bibliotek, men bara delvis lyckats. Hon ville ha Naudé som bibliotekarie vid Stockholms slott. Han anlände dit den 13 september 1652 och hade som uppgift att ordna drottningens bibliotek som var i oordning och som

skulle få nya lokaler. Så blev det inte och då den politiska situationen i Frankrike förändrades snabbt och kardinal Mazarin snart kunde återinsättas på sin position, ville Naudé tillbaka för att arbeta med det bibliotek han kände bäst. Den 20 maj 1653 påbörjade han resan tillbaka till Paris. Han skulle dock aldrig komma fram. Det svenska klimatet hade försvagat honom och han dog i Abbeville, där han också fick en enkel begravning.

Råd för upprättandet av ett bibliotek är en i alla avseende praktisk bok. Den är behändig i formatet och går systematiskt igenom olika aspekter av den bibliotekariska praktiken. Som sådan var den naturligtvis inte ensam. Det finns från den här tiden, och även tidigare, en rad ”bibliotekspraktikor” som på olika sätt redogör för hur bibliotek ska skötas. Det som är nytt med Naudés skrift är att den ger uttryck för ett förhållningssätt som skulle komma att slå igenom under det 1600-tal som skärmade sig från teokratiska ideal och förde in ett vetenskapligt baserat nyttotänkande inom forskning och kultur. Några teman som är synliga i skriften förtjänar att lyftas fram särskilt:

- Det beskrivs som viktigt att i beståndet skapa en balans mellan det klassiska och det nya. Ett fungerande bibliotek måste vara uppdaterat, också med de obetydligaste skrifter och pamfletter inom alla vetenskapens områden, samt ha en rik representation av klassiska, antika, urkunder med vidföljande kommentarer. Att så starkt trycka på bibliotekets roll som samtidspegel är något som Naudé formulerar med särskild tydlighet.
- Bibliotekslokalens utformning ska anpassas för att kunna användas av en läsande allmänhet. Ljus och rymd är därför viktigt samt enkel tillgång till samlingarna. Hyllorna ska inte vara högre än att man kan nå de översta raderna utan att riskera att ramla ner och slå ihjäl sig, något som under 1500-talet inte hade varit en helt ovanlig dödsorsak bland bibliotekarier.
- Behovet av att klassificera samlingarna och ordna dem ämnesvis betonas. Efter att i ett par århundraden haft ett skolastiskt klassifikationsideal baserat på den aristoteliska indelningen av vetenskaperna i *trivium et quadrivium* väljer Naudé att även i denna fråga tänka praktiskt. Istället för till den antika filosofin vänder han sig till de parisiska bokhandlarna för inspiration – allt för att skapa aktualitet och överblickbarhet. Vi får därmed en av de första biblioteksklassifikationer som inkluderar ämnet teologi på samma villkor som andra ämnen, något som varit främmande inom skolastisk klassifikation.

Råd för upprättandet av ett bibliotek trycktes i flera upplagor och imiterades ett antal gånger över hela den europeiska kontinenten. Idéerna kom därför att få ett avgörande inflytande på bibliotekens utveckling. Under senare delen av 1700-talet och 1800-talet föll den dock i glömska, men nu har den under framför allt de senaste decennierna återupptäckts. Dess aktualitet i den nya biblioteksmiljö som det sena 1900-talet kunde uppvisa har både hänfört och förundrat. Att det har tagit 379 år innan vi nu har fått en svensk översättning av Naudés arbete är i sig inte så förvånande – de flesta av bibliotekshistoriens viktiga skrifter är ännu oöversatta. Just detta gör därför glädjen över att texten nu förmedlas på svenska av Bertil Jansson desto större. Den upplaga som ligger till grund för översättningen är den andra, från 1644, vilken bara innehåller helt marginella förändringar av den första, men är betydligt mer lättillgänglig och kan sägas vara den form i vilken verket överlevt till våra dagar också på franska.

Att *Råd för upprättandet av ett bibliotek* publiceras elektroniskt i en tidskrift för biblioteksforskning känns helt naturligt. Det skulle förmodligen Naudé också tycka, då det kan tjäna som ett gott exempel på hans egen strävan efter att kombinera hävdvunna insikter – klassikerna – med samtidighet vad gäller såväl principer som teknik.

Litteratur

Nedan angivna titlar utgör ett urval av det skrivna om Gabriel Naudé och hans arbete som bibliotekarie.

Albrich, E. (1949) *Der "Advis pour Dresser une bibliothèque" von Gabriel Naudé*. Erlangen. Avh.

Boitano, J. F. (1996) "Naudé's "Advis pour dresser une bibliothèque" – a window to the past". *Seventeen Century French Studies*, Vol. 18, s. 5-19.

Bondeson, C. & Hansson, J. (2002) "Biblioteksskvaller från drottning Kristinas Stockholm – Gabriel Naudés brev till bibliotekarien Jacques Dupuy från Stockholm den 26 september 1652". *Biblioteksbladet*, Vol. 87(5), s. 16-17.

Clarke, J. A. (1969) "Gabriel Naudé and the foundations of the scholarly library". *Library Quarterly*, Vol. 39(4), s. 331-343.

Clarke, J. A. (1970) *Gabriel Naudé 1600-1653*. Hamnden, CN: Archon.

Jansson, B. (2000) "Biblioteksmannen Gabriel Naudé". *Svensk Biblioteksforskning*, Nr. 1, s. 9-40.

Jansson, B. (2003) *Biblioteksmannen Gabriel Naudé (1600-1653) och hans 'Råd för upprättandet av ett bibliotek' – 'Advis pour dresser une bibliothèque*. Högskolan i Borås/Göteborgs Universitet. Licentiatupps.

Queyroux, F. (1990) *Gabriel Naudé (1600-1653) - érudit et bibliothécaire du premier XVIIe siècle*. Paris : École nationale des Chartes.

Revel, J. (1996) "Entre deux mondes – La bibliothèque de Gabriel Naudé" . *Le pouvoir des bibliothèques : la mémoire des livres en occident*. Red. Marc Baratain & Christian Jacob. Paris: Albin Michel, s. 243-250.

Wieselgren, H. (1901) *Drottning Kristinas bibliotek och bibliotekarier före hennes bosättning i Rom jämte en öfverblick öfver de Kungl. Biblioteken i Sverige före hennes regeringstid*. Stockholm. (N.F.K. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademiens handlingar; 13:2)